

„Delenie ZS/GŠ ČSA a počiatky budovania VSS OS SR”

Ing. Ján Sovjak, PhD. plk. v.v.

1. Úvod

Dovoľte mi, aby som v úvode svojho vystúpenia poďakoval predsedovi ABSD pánovi plukovníkovi v.v. Jarovi Gofjarovi za pozvanie a možnosť vystúpiť na tomto sympóziu. Je pre mňa veľká česť, že po viac ako 30 rokoch od rozdelenia ČSFR je možnosť sa znovu vrátiť do týchto bezpochyby náročných a pohnutých rokov. Na druhej strane môžeme povedať, že 30 rokov je už pomerne dlhá doba na to, aby sme tieto roky mohli hodnotiť s určitým nadhľadom, oddeliť svoje emócie, ktoré každý z účastníkov tohto náročného obdobia osobne prežíval a pozrieť sa na všetko aj v súvislosti s historickým kontextom danej doby. Nie sme historici, sme priami účastníci náročného a zložitého procesu, ktorý sa udial pred 30-tými rokmi a samozrejme, že v jednotlivých vystúpeniach sa objavajú aj subjektívne názory a hodnotenia jednotlivých aktérov tak ako ich prežívali a čo od svojich rozhodnutí očakávali.

Skôr než začnem hovoriť o delení ZS/GŠ ČSA a o začiatkoch budovania vojenského spravodajstva v samostatnej Slovenskej republike, chcel by som na úvod uviesť pár slov o svojej osobe a profesionálnej ceste, možno lepšie pochopíte moje postoje a rozhodnutia tam, kde som ich mohol urobiť z titulu svojej funkcie pri budovaní spravodajských služieb SR po rozdelení Československa. V spravodajskej službe som odslúžil 32 rokov. Nikdy som neslúžil ani jeden deň u žiadneho iného vojenského útvaru. Bol som vybraný za ilegála už ako poslucháč 2. ročníka Vojenskej akadémie v roku 1971 a už počas štúdia na VAAZ v Brne som s riadiacim orgánom ZS/GŠ chodil na schôdzky a plnil rôzne cvičné úlohy.

V roku 1974 som ukončil štúdium, chemické inžinierstvo, špecializácia BOL a ochrana proti ZHN. Oddelenie ilegálov vzhľadom na postupné otepľovanie vzťahov bolo vraj zrušené a tak som hneď po skončení štúdia na VAAZ bol zaradený do dvojročného spravodajského kurzu, následne do predvýjazdovej prípravy a v januári 1979 som bol pod krytím sekretára VLP vyslaný na ZÚ v Londýne. Po návrate z Londýna koncom roku 1982 som bol v januári 1985 ako jeden z najmladších vojenských pridelencov vyslaný do Štokholmu, kde som po 20 rokoch od vyhostenia môjho predchodcu mal vybudovať rezidentúru pre prípad vzniku vojnového konfliktu. Žiaľ po 15 mesiacoch som bol spoločne s ďalšími 6 pracovníkmi ZÚ a obchodných zastúpení ČSSR prehlásený za personu non grata a tak som na 9. mája 1986 cestoval autom domov. V roku 1988-89 som bol vyslaný do Moskvy na Vyššije akademičeskyje kurzy – odbor spravodajský. Prešiel som rôznymi funkciami od radového pátrača až po zástupcu riaditeľa Vojenskej spravodajskej služby Ministerstva obrany SR. Pôsobil som na troch zahraničných pracoviskách a v odbornej spravodajskej práci som

dosiahol všetko, čo si každý spravodajský dôstojník môže želať a čo sa žiaľ, väčšine nepodarí.

2. Vojsko-politická situácia pred rozdelením ČSFR november 1989 - december 1992

Politické zmeny v bývalých štátoch Varšavskej zmluvy, rozpad socializmu a bipolárneho sveta v roku 1989 boli významnou spoločenskou a politickou zmenou. Kolaps socialistického systému vniesol do činnosti vojenských spravodajských služieb úplne nové prvky a odštartoval v nich novú etapu vývoja. Menilo sa ich miesto v bezpečnostnej architektúre štátu, ktoré na oboch stranách železnej opony otvorili medzi politikmi a vo verejnosti, okrem iných, aj diskusiu o spravodajských službách, ich pôsobnosti, kompetenciách, ich ďalších úlohách, kontrole a pod.. V opojení z politických zmien boli vedené takéto diskusie dokonca i o ich potrebnosti aj v Československu. Otvárali sa archívy, a na princípe kolektívnej viny sa zverejňovali konkrétne mená kádrových príslušníkov spravodajských služieb a bezpečnostného aparátu, mená spolupracovníkov a v mnohých prípadoch aj agentov. Tieto skutočnosti mali negatívny vplyv na samotných príslušníkov spravodajských služieb, ale aj na plnenie spravodajských úloh. Štát vytvoril obrovský negatívny precedens pri získavaní vlastných občanov na spoluprácu so spravodajskými službami, ale oveľa viac pri získavaní agentúrnych prostriedkov v zahraničí. Mnohí tento stav hodnotili slovami: „Ja podpíšem spoluprácu a za 10 rokov zverejníte moje meno“.

Reforma spravodajských štruktúr v postkomunistických krajinách bola náročná. Museli sa vyrovnáť so svojou minulosťou, stala sa súčasťou vnútropolitického zápasu, ktorý mal negatívny dopad na vytváranie nových spravodajských štruktúr. Bolo treba zmeniť štruktúru aj systém riadenia služieb. Zásadne sa zmenili vonkajšie a vnútorné podmienky určujúce činnosť tajných služieb, vznikla potreba transparentnosti a demokratickej kontroly služieb. Nevyhnutné reformy, reorganizácie, nedostatok finančných prostriedkov, chýbajúci kvalifikovaný personál, materiálové vybavenie a často amatérske politické rozhodnutia nijako neuľahčovali vykonávanie štandardnej spravodajskej činnosti. Zápas o identitu spravodajských služieb na Slovensku trvá dodnes a prejavuje sa po každej výmene politickej garnitúry, pri ktorej dochádza k výmene väčšiny vedúcich pracovníkov.

Aj napriek zmenám, ktoré sa uskutočnili v strednej a východnej Európe, i naďalej existovali niektoré staré a vznikali nové rozpory medzi jednotlivými štátmi, prípadne aj regiónmi. Veľmi dôležitou udalosťou tej doby bol rozpad Sovietskeho zväzu v roku 1991. V krajine s obrovským jadrovým potenciálom a veľkou armádou vznikol chaos, znížila sa kontrola nad jadrovými zbraňami, vojaci aj obyvateľstvo v dôsledku silného poklesu životnej úrovne boli nespokojní a hrozili sociálne nepokoje a ozbrojené strety. V mnohých oblastiach i naďalej pretrvávala nestabilná situácia vznikali nové krízové situácie a pokračuje to aj teraz prebiehajúcim vojnovým konfliktom medzi Ukrajinou

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

a RF. Príčin, ktoré vedú k nestabilite a v mnohých prípadoch až ku krízam a konfliktom je celý rad a niektoré z nich sú typické len pre daný región.

Nacionalizmus, etnické a náboženské problémy, medzinárodný terorizmus, radikalizácia rozporov medzi kresťanstvom a islamom, imigrácia ako dôsledok vojnových konfliktov v Iraku, Sýrii, Líbyi, Afganistane a ďalších štátoch, zložitá ekonomická situácia a z nej vyplývajúca znižujúca sa životná úroveň a sociálne napätie, ekologické problémy, voda ako ekologický problém či voda ako strategická surovina atď., patria medzi najpálčivejšie problémy súčasného sveta a v konečnom dôsledku majú vplyv aj na činnosť spravodajských služieb.

Mnohé štáty už dnes začali boj o získanie kontroly nad novými ložiskami nerastných surovín, predovšetkým energetických zdrojov ropy a plynu na zabezpečenie rozhodujúceho postavenia v tomto storočí. Stručne povedané v takýchto vojensko-politických podmienkach existovala posledné roky svojej existencie ČSFR a jej spravodajské služby.

3. ZS/GŠ v rokoch 1989 – 1992

Po politických zmenách v roku 1989 až do rozdelenia ČSFR vykonávala ZS/GŠ bez akýchkoľvek problémov svoju spravodajskú činnosť v súlade s celkovými politickými zmenami v Európe a konkrétne v strednej Európe. Poskytovala informácie pre OS ČSFR, ktoré boli nutné pre zabezpečovanie obrany a bezpečnosti ČSFR. Došlo k výmene funkcionárov na najvyšších riadiacich postoch, v rámci ZS/GŠ, s ostatnými príslušníkmi boli vykonané viac-menej formálne pohovory, v niektorých prípadoch aj za účasti členov Vojenskej obrody. Pohovory boli zamerané skôr na postoje k ďalšej službe. Väčšina príslušníkov ZS/GŠ ostala aj naďalej pracovať, niektorí na vlastnú žiadosť odišli do výsluhového dôchodku, niektorí boli ustanovení do vyšších funkcií. ZS/GŠ nebola zo strany nového vedenia štátu považovaná za závadovú štátnu zložku silového charakteru. To, že ZS/GŠ mala charakter tajnej armádnej služby bolo dané tým, že každá spravodajská služba využíva vo svojej činnosti utajované formy a metódy práce a bolo by nesprávne ju spájať s represívnym aparátom štátu. Niektorí bývalí príslušníci ZS/GŠ boli ešte do konca roku 2020 v služobnom pomere Vojenského spravodajstva Českej republiky.

ZS/GŠ bola v priamej podriadenosti náčelníka Generálneho štábu rovnako ako ostatné útvary ČSLA (tankisti, letci, spojári, raketové vojsko, atď.), to znamená, že bola pod vojenským a nie politickým vedením štátu. Zodpovedala za riadenie agentúrnych prostriedkov v zahraničí, vojenských diplomatov, prostriedkov elektronického prieskumu a niektorých špeciálnych výsadekových jednotiek. Hlavnou úlohou ZS/GŠ, rovnako ako Vojenskej spravodajskej služby MO SR v súčasnej dobe, bolo získavanie a vyhodnocovanie správ a informácií vojensko-politického, vojensko-technického, vojensko-ekonomického a vojenského charakteru o pravdepodobnom protivníkovi pre Generálny štáb, MO ČSFR, velenie ozbrojených síl, štáby a vojská

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

ČSA. Príslušníci ZS/GŠ získavali a centrálné vyhodnocovali správy a spracovávali spravodajské podklady pre potrebu obrany ČSFR. ZS/GŠ nemala k dispozícii vlastnú sledovačku, nemala práva orgánov činných v trestnom konaní a neplnila úlohy vo vzťahu k tzv. vnútornému nepriateľovi. Činnosť ZS/GŠ bola zameraná na zahraničie a v rámci teritória ČSFR boli plnené len pomocne úlohy predovšetkým vo vzťahu k agentúrnemu zabezpečeniu plnenia úloh v zahraničí.

4. Delenie Spravodajskej správy GŠ ČSA

Vráťme sa ale o pár rokov späť, do doby kedy ešte existovala ČSFR a pomaly sa blížil jej zánik. Z tohto politického rozhodnutia vyplývalo veľa náročných úloh, ktoré bolo potrebné v relatívne krátkej dobe splniť, aby sme sa dôstojne ako dva kultivované, priateľské a vyspelé národy bez krviprelievania rozdelili. Delili sa miliardové hodnoty v rámci štátu, my sa poďme pozrieť ako sa delil majetok, spravodajská technika a to, čo bolo pre spravodajské služby najdôležitejšie – archívy.

Rozdelenie armády ČSFR sa formálne opieralo o ústavný zákon č. 541/1992 Sb., o rozdelení majetku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a jeho prevode na Českú republiku a Slovenskú republiku z 13. novembra 1992. Princípy a zásady rozdelenia armády ČSFR schválila Rada obrany štátu 28. septembra 1992. Bolo schválené rozdelenie v pomere 2:1, ktorý vyjadroval pomer českého a slovenského obyvateľstva v spoločnom štáte. Federálna vláda rozhodla, že sa ČSA rozdelí ako prvá, v rekordne krátkom čase. Uznesenie o vypracovaní harmonogramu presunu techniky a materiálu medzi Českou republikou a Slovenskou republikou prijala federálna vláda až v polovici októbra 1992, ale s jeho realizáciou sa malo začať už 1. novembra 1992. Presuny techniky a materiálu sa mali uskutočniť okamžite.

V prípade delenia ZS/GŠ bola situácia oveľa komplikovanejšia ako v prípade VOS. Delenie hmotného a nehmotného majetku ČSA podľa stanoveného kľúča bolo podľa niektorých slovenských účastníkov z českej strany rešpektované len v kvantitatívnych, nie však aj v kvalitatívnych ukazovateľoch. V rámci delenia ZS GŠ ČSA bolo prevezené pomerne veľké množstvo materiálu na Slovensko. Nie však takého, ktorý by bol z hľadiska budovania novej spravodajskej služby výrazným prínosom. Písomné materiály, Centrálna spravodajská evidencia (CE) a archívy sa nedelili vôbec a česká strana podmieňovala ich rozdelenie podpísaním zmluvy o vojenskej spolupráci medzi ČR a SR. Podľa mojich vedomostí k tomu nikdy nedošlo aj napriek tomu, že po rozdelení ČSFR som niekoľkokrát s českou stranou o týchto záležitostiach rokoval. VOS dostala 4 osobné spisy riaditeľov úradov VOS na Slovensku a Spravodajská správa Veliteľstva Armády Slovenskej republiky (SpS VASR) nedostala ani osobné zväzky tých príslušníkov v bývalej ZS/GŠ, ktorí prešli na Slovensko.

Nedelilo sa ani pracovisko pod označením VTS 07, ktoré bolo vysoko špecializované a plnilo úlohy technického zabezpečenia agentúrnej činnosti.

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

Špeciálne technické vybavenie, ale aj dlhoročné skúsenosti a know-how ostalo v ČR. V tomto smere SpS VASR nezískala žiadne poznatky z delenia federácie. Jediný materiál odborného charakteru k spravodajskej problematike – prednášky z agentúrnej a informačnej prípravy som v zapečatenej aktovke aj napriek námietkam a nesúhlasu bývalého náčelníka 26. odd. ZS GŠ ČSA (Spravodajský inštitút ZS/GŠ) doniesol osobne ja, v tej dobe ako zástupca náčelníka Spravodajského inštitútu ZS/GŠ ČSA pre agentúrnu prípravu.

Tieto materiály významne prispeli k tomu, že po rozdelení ČSFR sa v pomerne krátkej dobe podarilo vybudovať vlastnú spravodajskú školu, na čom sa značnou mierou podieľal plk. Mgr. Kamil MACÁK a neskôr aj plk. Jozef KAPCALA. Škola bola najskôr zriadená v priestoroch OVS v Banskej Bystrici a neskôr, v roku 1995, presťahovaná do nového objektu v Bratislave. Vlastná spravodajská škola prispela k tomu, že v krátkej dobe sme mohli postupne doplňovať tabuľkové počty novými príslušníkmi, síce bez spravodajskej praxe, ale s pomerne dobrými teoretickými znalosťami, ktoré mohli noví príslušníci rýchle rozvíjať pod dohľadom starších a skúsenejších kolegov, ktorí prešli na Slovensko zo ZS/GŠ ČSA.

Prešiel polrok a delenie ZS/GŠ stále nebolo dokončené. Začiatkom júna 1993 som sa spoločne s gen. mjr. Ing. Mariánom HORSKÝM a ďalšími 2 dôstojníkmi z ASR zúčastnil rokovania s našimi českými kolegami so ZS/GŠ a VOZ. Prijal nás vtedy dokonca aj NGŠ gen. PEZL.

Delenie archívov ZS/GŠ na základe získaných poznatkov a výsledkov rokovania so stavom k 1.6.1993 bolo možné zhrnúť do nasledujúcich záverov:

a) splnomocnencom Vlády SR pre vytvorenie Ministerstva obrany SR, ktorým bol plk. Ing. Bohumír GERINEC, boli dňa 30.12.1992 do odbornej komisie menovaní:

pplk. Jozef KAPCALA – predseda komisie
pplk. Karol GERGIČ – archivár

b) odborná komisia za Českú a Slovenskú stranu v priebehu januára 1993 spoločne vypracovala „Návrh štatútu pre delenie archívnych materiálov a spisových fondov Spravodajskej správy GŠ Československej armády“. Štatút o delení archívnych a spisových fondov nebol k 1.6.1993 podpísaný.

c) archívne a spisové fondy Spravodajskej správy GŠ boli k 1.6.1993 stále v opatere Spravodajskej správy AČR. Slovenská strana nemala vytvorené podmienky na využívanie týchto materiálov.

d) ku dňu 1.6.1993 neboli na územie Slovenskej republiky prevedené žiadne archívne materiály a spisové fondy Spravodajskej správy GŠ Československej armády

e) slovenskou stranou boli iniciované rokovania na úrovni náčelníkov spravodajských správ, predsedov komisie na delenie archívnych a spisových fondov

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

v prítomnosti NGŠ Armády ČR. Česká strana podmieňovala podpísanie zmluvy o delení archívnych a spisových fondov a Štatútu podpisom Zmluvy medzi vládou Českej republiky a vládou Slovenskej republiky v oblasti obrany. Bez podpísania tejto zmluvy nebola česká strana ochotná započat' delenie archívnych a spisových fondov ZS/GŠ a pokiaľ viem, toto sa neudialo ani v priebehu ďalších 30 rokov.

Rozdelenie majetku a prostriedkov Spravodajskej správy GŠ ČSA

Pri delení spravodajskej techniky a majetku platil rovnaký pomer 2:1 ako v prípade celkového delenia majetku ČSFR. Problém bol v tom, že spravodajská technika, jednalo sa o prostriedky elektronického prieskumu, špeciálnej spojovacej techniky a REB bola veľmi často unikátna, čiže sa nedala deliť. Naša požiadavka, aby sa delili ucelené, funkčné reťazce podľa účelu a nadobúdacej hodnoty, nebola akceptovaná, reťazce boli rozobrané, znefunkčnené.

Doplatili na to obe strany. Takže sme nakoniec prevzali vyše 200 špeciálnych vozidiel, napr. súpravy TARA a RAMA R-381 D, prevádzkarne RUS-FM, RUP-F, RUL-M, prevádzkarne SP-100 (šifrovacie), zameriavače R-359 Pelikan a R-368 TEREK, stacionárne aj mobilné rádiostanice R-118 a R-140, komplety rádiotechnického prieskumu KRTP-81M Ramona, KRTP-86 Tamara, stanice SDR-2 a niekoľko sto kusov prakticky nepoužiteľnej prieskumnej a analyzačnej techniky. Dva vrtuľníky Mi-17 Z2 Zástavba, ale bez technického vybavenia, určené na rádiový prieskum boli kompenzáciou za lietadlo An-26 Z1 Zástavba, ktoré zostalo pre AČR. Prevzali sme aj jeden vrtuľník Mi-8 PP na radioelektronický boj. Delili sa aj špeciálne spojovacie prostriedky, medzi ktoré patrili rádiové vysielacie stredisko R-358, rádiový uzol R-357M, rádiové ústredie R-361 a korešpondentské rádiové stanice R-394 KM, R-394 CM a R-353, väčšinou fyzicky zastaralé. Vznikali aj paradoxné situácie, že česká strana si ponechala Tatra 613 a slovenská strana dostala náhradný motor k tej 613. Takýchto lapsusov bolo oveľa viac. Litera zákona o delimitácií bola naplnená, ale úžitok z delenia bol v mnohých prípadoch pre slovenskú stranu malý, alebo žiadny.

Vo všeobecnosti je možné povedať, že vysporiadanie majetkových vzťahov medzi Armádou Slovenskej republiky a Armádou Českej republiky, vyplývajúce z rozdelenia bývalej Čs. armády, vychádzalo z ústavného zákona č. 541/1992 Zb., o delení majetku medzi Slovenskou republikou a Českou republikou a jeho prevode na Slovenskú republiku a Českú republiku a ústavného zákona č. 542/1992 Zb., o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky sa do počtu uskutočnilo bez väčších problémov.

Delenie bolo vykonávané v termínoch, ako stanovil "Harmonogram jednotlivých opatrení v procese transformácie armády ČSFR", predložený MO ČSFR na rokovanie vlády ČSFR na základe uznesenia 3. schôdze Rady obrany štátu zo dňa 28.9.1992. Konečný termín vysporiadania majetkových vzťahov medzi Armádou Slovenskej republiky a Armádou Českej republiky bol stanovený do konca r. 1993.

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

Základným problémom pri delimitácii VOS a ZS GŠ ČSA bola zmluva o delení majetku ČSA. Zmluva bola totiž sformulovaná MV SR. Tento dokument bol vypracovaný bez základných znalostí organizačnej štruktúry bývalej VKR, VOS a ZS/GS ČSA, systému práce, evidencie, uchovávania výsledkov spravodajskej činnosti a archivovania. Neznalosť systému spravodajskej práce osobami, ktoré tvorili zmluvu o rozdelení, bola príčinou, že citlivý spisový a archívny materiál bývalej VKR, VOS a ZS/GŠ nakoniec zostal v archívoch Českej republiky. Česká strana trvala na stanovených podmienkach delenia, nevyvíjala žiadne úsilie ako tento stav aspoň čiastočne „zjemniť“, skôr naopak takýto stav bol pre českú stranu výhodný a neboli predložené žiadne ústretové návrhy. Bol som rozčarovaný z toho, že nebolo ani toľko ústretovosti, aby na Slovensko boli odovzdané osobné spisy tých spravodajských dôstojníkov, ktorí odišli na Slovensko. A každý kto pracoval u spravodajských služieb si vie veľmi dobre vyhodnotiť ako môžu byť citlivé osobné informácie z osobných vzťahov využité v prospech druhej strany. Ja dúfam, že sa tak nestalo.

Paradoxom bol stav, keď sa za niekoľko rokov po rozdelení ČSFR objavili informácie aj v rôznych publikáciách a iných dokumentoch vypracovaných „tzv. renomovanými odborníkmi“ na spravodajskú problematiku, ktoré boli pôvodne označené stupňom „PRÍSNE TAJNÉ“ a týkali sa okrem iného aj osôb – cudzích štátnych príslušníkov, ktorí konali z rôznych pohnútok v prospech ZS/GŠ eventuálne 1. správy FMV. Jedna strana zahraničnej spravodajskej komunity nad týmto počínom neveriacky krútila hlavou čo sa to deje, a druhá sa tešila z toho, aký verejný zdroj informácií o aktivitách zahraničnej rozvedky ČSFR majú k dispozícii.

ČSFR dňom 31. decembra 1992 zanikla a 1. januára 1993 vznikli dve samostatné republiky – Česká republika a Slovenská republika. 4. januára sme sa rozlúčili v garážach ZS/GŠ v Praha – Motol s našimi dlhoročnými priateľmi a kolegami, nasadli do niekoľkých Favoritov a Fiatov 206, časť do autobusu, ktorý v rámci delimitácie získala slovenská strana a odišli sme smer Slovensko. Týmto dňom po 74 rokoch spoločného štátu skončilo spoločné úsilie Čechov a Slovákov aj v oblasti spravodajského zabezpečenia Československej republiky v jej rôznych podobách existencie. Pre každú stranu nastalo nové obdobie, nové výzvy a nové úlohy.

Pre našich českých kolegov sa v podstate nič nemenilo, zmenili sa len názvy, ale nás čakala zo spravodajského hľadiska na Slovensku len prázdnota, bez objektov, zázemia, technického vybavenia a veľakrát aj bez pochopenia riadiacich funkcionárov na VASR.

5. Počiatky budovania SpS VASR

Ak hovoríme o budovaní Vojenského spravodajstva v Slovenskej republike, musíme spomenúť niekoľko dôležitých faktorov, ktoré v danom období mali

významný vplyv na budúci vývoj.

Slovenská republika (SR) sa po politických zmenách, rozpade Varšavskej zmluvy a rozdelení ČSFR ocitla v bezpečnostnom vákuu. Potenciál SR z hľadiska vojenského, ekonomického a ľudského nie je taký veľký, aby sa SR mohla sama ubrániť veľkým a silným štátom. Možnosti SR sú do značnej miery limitované. Z týchto dôvodov bolo potrebné v maximálne možnej miere efektívne využiť ten potenciál, ktorý SR mala k dispozícii.

Zo strany západných krajín v tej dobe nehrozilo Slovenskej republike okamžité, neočakávané nebezpečenstvo. Išlo skôr o riziká, ktoré by postupne mohli nepriaznivým spôsobom ovplyvniť bezpečnostnú situáciu v Európe a tým i vonkajšie podmienky bezpečnosti SR. Vo vystúpeniach niektorých predstaviteľov západoeurópskych krajín – členov NATO zaznievali slová, ktoré naznačovali vytváranie „novej deliacej čiary“ v strednej Európe (pričom Slovensko bolo dávané na východ od nej). Samotný výsledok začleňovania SR do európskych štruktúr v konečnom dôsledku závisel od stability vnútropolitckej situácie v krajinách SVE a v nich prebiehajúcich transformačných procesoch, ale tiež od medzinárodných geopolitických súvislostí (NATO – RF a podobne). V týchto zahranično-politických, ale aj vnútropolitických podmienkach, sa začalo budovať vojenské spravodajstvo v SR. Pre lepší prehľad môžeme budovanie vojenského spravodajstva rozdeliť do štyroch etáp.

1. etapa – Etablovanie nového subjektu SpS VASR v podmienkach ASR, MO SR a štátnych inštitúciách SR

Uznesením vlády č. 0879/1992 zo 17. novembra 1992 bol vymenovaný splnomocnenec vlády SR na vytvorenie Ministerstva obrany Slovenskej republiky plk. Ing. Bohumír GERINEC a komisia, ktorej členmi boli za Vojenské obranné spravodajstvo plk. Ing. Miroslav SOKOL a za spravodajskú správu pplk. Ing. Ladislav HANTÁK. Aktivity spravodajských dôstojníkov na Slovensku začali už na konci roku 1992, kedy bolo jasné, že sa ČSFR rozdelí. Už vtedy sa neformálne a viac menej utajeným spôsobom stretli s premiérom MEČIAROM plk. MACÁK, pplk. HANTÁK a pplk. KULJAČEK. Zo stretnutia neboli prijaté žiadne závery.

Najprv sa uskutočnili neformálne a neskôr aj oficiálne personálne pohovory v jednotlivých zložkách ZS/GŠ ČSA, ale aj v rámci GŠ a ostatných útvarov ČSA dislokovaných na území Českej republiky so všetkými dôstojníkmi a práporčikmi slovenskej národnosti, ktorí prejavili záujem slúžiť v slovenskej armáde.

Personálnym rozkazom MO ČSFR Imricha ANDREJČÁKA číslo 276 zo dňa 18. decembra 1992 boli všetci príslušníci ZS GŠ, ktorí sa rozhodli slúžiť v slovenskej armáde ku dňu 23. decembra 1992 odvolaní z funkcií v Prahe a k 28. decembru 1992 prevelení k Vojenskému veliteľstvu Východ v Trenčíne, ktoré bolo transformované na

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

Veliteľstvo Armády SR (VASR). Z pôvodnej ZS GŠ ČSA prešlo na Slovensko približne 60 príslušníkov ZS GŠ a jej podriadených útvarov, vrátane tých, ktorí boli v momente delenia ČSFR na zahraničných pracoviskách.

Do funkcie náčelníka SpS VASR bol dňa 19. novembra 1992 ustanovený plk. Ing. František STAVNÝ. V Prahe pôsobil ako náčelník oddelenia operačného a taktického prieskumu ZS GŠ. Bol poverený úlohou vybudovať spravodajskú službu, päť prieskumných útvarov Armády SR a začať plnenie úloh spravodajského zabezpečenia obrany SR, rozbehnúť získavanie a analýzu informácií a odovzdávať ich vedúcim vojenským a štátnym predstaviteľom.

Bývalý náčelník spravodajského oddelenia Vojenského veliteľstva Východ v Trenčíne, plk. Ing. Dominik SLEZÁK, bol ustanovený do funkcie zástupcu náčelníka (ZN SpS VASR) pre operačný prieskum, pplk. HANTÁK bol ustanovený do funkcie ZN pre úsek agentúrneho prieskumu (ZN SpS ÚAps), pplk. Ing. Ján SOVJAK bol ustanovený do funkcie zástupcu náčelníka Úseku Agentúrneho prieskumu (ÚAps) a zároveň náčelníkom 1. oddelenia Strategického agentúrneho prieskumu, plk. Vladimír DÁNI sa stal náčelníkom 2. oddelenia Operačného agentúrneho prieskumu, pplk. Ing. Pavol KULJAČEK bol ustanovený do funkcie náčelníka Úradu riadenia vojenských pridencov, plk. Ing. KUČERA sa stal náčelníkom informačného úseku, plk. Mgr. Kamil MACÁK bol ustanovený do funkcie náčelníka 3. oddelenia so zodpovednosťou za vybudovanie Centrálnej evidencie (CE), vyhodnocovanie agentúrnej situácie a agentúrno-dokladovej situácie a zároveň bol aj prvým náčelníkom spravodajskej školy, plk. Ing. Anton KOPÁČIK sa stal náčelníkom úseku materiálno-technického zabezpečenia, pplk. Ing. Ján TÓTH bol vymenovaný do funkcie náčelníka oddelenia Špeciálneho rádiového spojenia, pplk. Ing. Marián KURILEC do funkcie náčelníka elektronického prieskumu a ďalší.

Veliteľstvo Armády SR, ako prvok velenia a riadenia a súčasť rezortu ministerstva obrany, bolo sformované, z pôvodného Vojenského veliteľstva Východ v Trenčíne, ktoré bolo doplnené o súčasti vojenského letectva a protivzdušnej obrany. Spravodajské oddelenie Vojenského veliteľstva Východ bolo 1.1.1993 reorganizované na Spravodajskú správu Veliteľstva ASR.

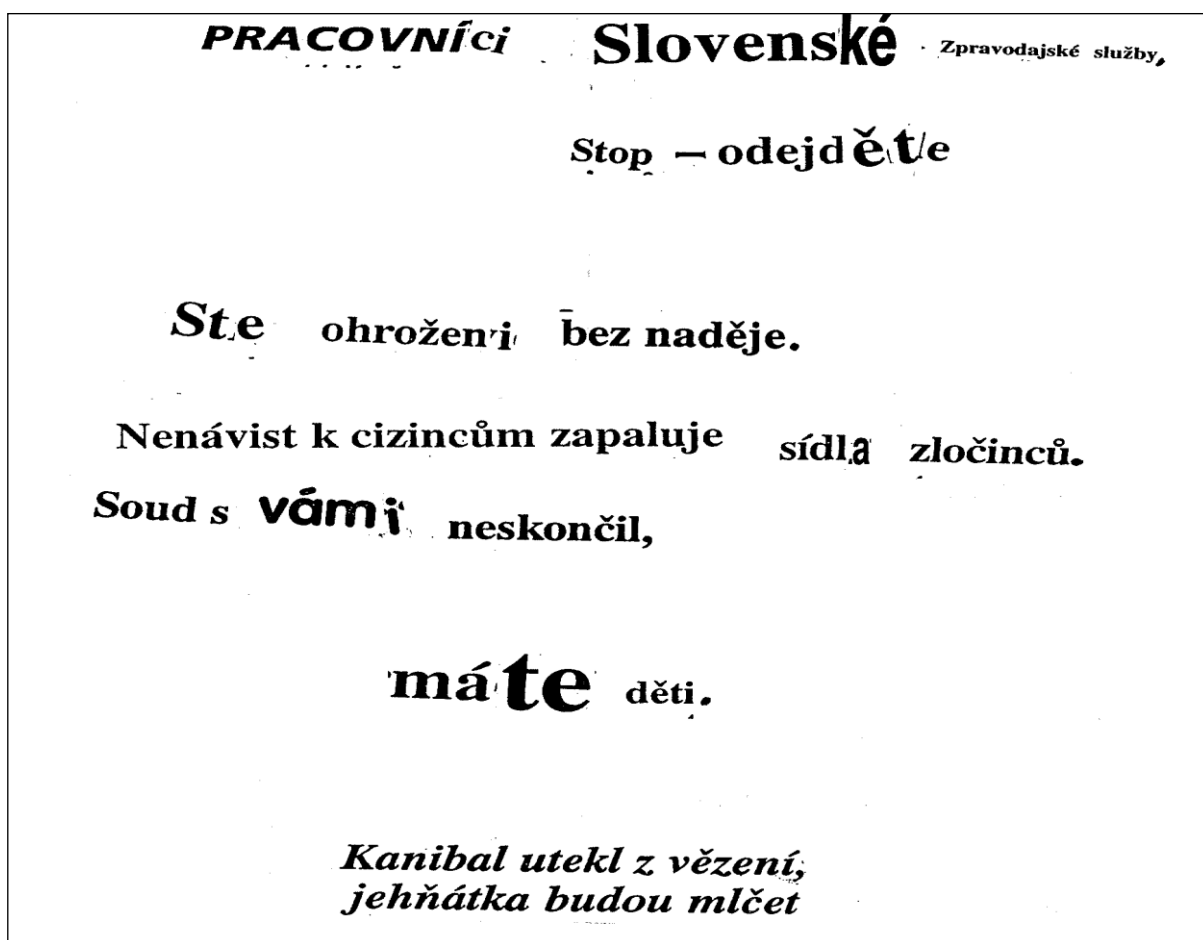
Môžem povedať, že obdobie 1. etapy bolo plné entuziazmu a nadšenia všetkých, ktorí sa od prvých dní existencie Slovenskej republiky ako samostatného štátu na celom tomto zložitom procese podieľali. Pri mojich následných rokovaníach s bývalými českými kolegami mi hovorili: „**Kluci, my Vám tak závidíme, že to môžete postaviť na zelený louce**“. Z jednej strany mali pravdu, ale na druhej strane to nebolo také jednoduché a stretávali sme sa s obrovskými problémami na každom kroku. Bolo to spôsobené aj tým, že v porovnaní s Českou republikou na Slovensku nemala ZS/GŠ vybudované potrebné zázemie ani povedomie v myšliach dôstojníckeho zboru.

Začala sa výstavba vojenskej spravodajskej služby a jej podriadených súčastí. Rozsah prác bol enormný. Neexistovala legislatíva, predpisy, ani záväzné pravidlá

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

pre spravodajskú činnosť. Vypracovali sme organizačnú štruktúru, funkčné povinnosti, pôsobnosť a súčinnosť so zložkami veliteľstva armády, MO SR, Políciou, SIS, MZV, v tej dobe ešte ROŠ (Rada obrany štátu) a ďalšími štátnymi inštitúciami. Začínali sme s minimálnym počtom kvalifikovaných dôstojníkov, nemali sme zodpovedajúce priestory, potrebnú techniku ani vhodné podmienky pre činnosť. Získali sme 2 vilky v BA v Záhradách, vilku na Machnáči, a v priebehu roku 1993 bol zakúpený objekt pre 1. odd. v Dúbravke a ďalšie objekty pre zakrytú časť. Bolo treba zabezpečiť ubytovanie (byty, ubytovne, prenajali sa dokonca rekreačné chaty v Kubrici – Trenčín).

Väčšina príslušníkov SpS mala v tej dobe trvalé bydlisko v ČR a bolo treba zabezpečiť ubytovanie najprv na vojenských ubytovaniach a neskôr sa začala riešiť aj bytová otázka pre rodiny, ktoré po rozdelení zostali v ČR. Ja osobne som až do augusta 1993 býval v kancelárii na vlastnom pracovisku. V súvislosti s trvalým bydliskom niektorých príslušníkov SpS v ČR je potrebné uviesť jednu nemilú udalosť. Traja príslušníci 1. oddelenia, vrátane mňa, obdržali v mieste bydliska v ČR list poskladaný z výstrižkov z novín. Musel ich poslať niekto z ČR alebo aj SR, kto mal prístup k adresám trvalého bydliska v ČR.

Obr. č. 1 – Text listu

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

Aj táto skutočnosť prispela k tomu, že sa začali podnikať intenzívne kroky na to, aby príslušníci SpS VASR boli zaradení do prvej etapy pridelenia bytov v Trenčíne a v Bratislave. 1. apríla 1993 väčšina príslušníkov SpS v Bratislave už mala pridelené byty, v krátkej dobe nasledovala druhá a tretia várka SpS v Bratislave. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť MO SR pána ANDREJČÁKA, ktorý sa po týchto listoch výraznou mierou pričínal o urýchlené riešenie bytovej situácie príslušníkov SpS VASR, ktorí ešte bývali v ČR. K 1. aprílu 1993 už mala značná časť príslušníkov SpS VASR pridelené byty v Bratislave a Trenčíne.

Postupne sme získali garáže a budovy pre spojovacie pracoviská na Tureckom vrchu, kasárne v Trnave pre 3. miesto riadenia. Po dlhých „bojoch“ s gen. por. BILČÍKOM, keď už bol prijatý zákon o Vojenskom spravodajstve a Štatút a bolo jasné, že VSS bude pod ministrom obrany sa s veľkou nevôľou „ministerských úradníkov“ začala začiatkom roku 1995 rekonštrukcia objektu už podľa plánovanej štruktúry VSS. V Trenčíne sa podarilo získať objekt pre logistiku, kde boli sklady, garáže, servis pre služobné automobily, odborné pracoviská a kancelárie. Popri tom sa riešili priestory a výstavba objektov pre podriadené útvary. V tomto smere zohrával významnú úlohu Úsek MTZ a jeho pracovníci.

Pri riešení otázok súvisiacich s etablovaním SpS v ASR vznikali problémy aj v súvislosti s tým, že viac-menej nikto v armádných štruktúrach nás nepoznal, všade bolo potrebné s veľkou pokorou klopať na dvere. Mnohí funkcionári sa s príslušníkmi spravodajskej služby stretávali po prvýkrát v živote a nemali ani poňatia o tom, čo všetko spravodajská práca obnáša a čo je potrebné všetko urobiť, aby to mohlo fungovať.

V počiatočnom období po rozdelení bolo voči tým dôstojníkom, ktorí prišli z ČR cítiť určitý stupeň nedôvery pre ich federálny profesijný pôvod, predovšetkým zo strany nacionálne orientovaných slovenských politických kruhov, ale aj zo strany Asociácie slovenských vojakov. Ja sám som bol objektom takéhoto anonymného obvinenia. Bolo to ako nôž do chrbta od vlastných a priznám sa, že som to veľmi ťažko znášal. Mnohí z nás, ktorí sme sa rozhodli slúžiť v prospech Slovenskej republiky, kde boli naše korene, prežívali obrovské osobné problémy s deťmi, bytmi, priateľmi, vybudovaným životným zázemím v mieste služby a podobne. V porovnaní s dôstojníkmi, ktorí slúžili len na Slovensku sme z tohto pohľadu mali oveľa vážnejšie osobné problémy a horšie životné podmienky. Postupom času, sa aj nálepkovanie „federálny“ vytratilo predovšetkým z tých dôvodov, že títo ľudia dokázali svoje úprimne vlastenectvo, vysokú odbornú pripravenosť, skúsenosti a schopnosť vykonávať dané funkcie.

Koncom roku 1993 boli viac-menej vybudované všetky úseky spravodajskej správy tak, že boli funkčné a plnili úlohy podľa svojej pôsobnosti, aj s neúplným počtom. Väčšina našich príslušníkov pracovala 10 až 12 hodín denne, soboty aj nedele, bez nároku na náhradné voľno. Denne sa vykonával prieskum aj spravodajská činnosť. Výsledky boli spracované do dennej spravodajskej informácie pre veliteľa armády a ministra obrany, týždenné informácie sa spracovávali pre predsedu vlády a prezidenta.

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

Vo všeobecnosti je možné povedať, že úlohy stanovené na výcvikový rok 1993 boli splnené, urobilo sa obrovské množstvo práce vo všetkých oblastiach činnosti spravodajskej služby ako takej.

Blížil sa koniec roku 1993, prvého roku existencie samostatnej Slovenskej republiky, pripravovali sa podklady na vyhodnotenie prvého výcvikového roku a podklady na vypracovanie nariadenia pre činnosť SpS na výcvikový rok 1994. Medzi vianočnými sviatkami a novým rokom mi volala služba z ÚRÚ VLP, že minister ANDREJČÁK by chcel prísť na zakryté pracovisko 1. oddelenia. Odpovedal som, že to nie je problém, dohodneme si termín. Služba odpovedala, že chce prísť hneď. Telefón zobral minister a dožadoval sa okamžitej návštevy pracoviska. Odpovedal som, že áno, ale vzhľadom na režimový charakter pracoviska musí prísť bez vodiča. Sám som išiel motorovým vozidlom značky Škoda Favorit pre pána ministra pred hotel Forum (dnes Crown Plaza) a odviezol som ho na pracovisko 1. oddelenia. Po príchode na pracovisko sa správal pomerne nepriateľsky, aj keď sme sa navzájom poznali z mnohých rokovaní, nevedel som dôvod. Požiadal o prehliadku celého objektu, ktorý sme kúpili od súkromnej osoby a následne sa urobila rekonštrukcia, aby objekt vyhovoval aj z bezpečnostného hľadiska režimového pracoviska, vysvetlil som mu systém ochrany, režimu utajovania, atď. Po skončení prehliadky sa spýtal: „Koľko to stálo?“. Odpovedal som. Jeho reakcia bola: „Dobre si kúpil“. Prvý pozitívny bod. Následne požiadal o vysvetlenie systému udeľovania spravodajských a agentúrnych odmien. Vysvetlil som a na príklade spolupracovníka uviedol konkrétne čísla a právomoci jednotlivých funkcionárov v celom systéme riadenia až po náčelníka SpS. S vysvetlením aj s kúpou objektu bol spokojný a odchádzal už v dobrej nálade.

Na 3. januára 1994 zvolal minister ANDREJČÁK do Trenčína zasadnutie vojenskej rady, na ktoré bol prizvaný plk. STAVNÝ, pplk. HANTÁK, plk. KOPÁČIK a plk. SOVJAK. Na prekvapenie všetkých vyhlásil rozkaz Ministra obrany č. 01/1994, na základe ktorého pozastavil výkon funkcie plk. STAVNÉMU, plk. KOPÁČIKOVI a pplk. HANTÁKOVI. Plk. Dominika SLEZÁKA poveril riadením otvorenej časti SpS a mňa poveril riadením zakrytej časti SpS. Velenie SpS obvinil z porušenia predpisov pri udeľovaní spravodajských a agentúrnych odmien. Až vtedy som pochopil dôvod návštevy ministra obrany, lepšie povedané kontroly na pracovisku 1. oddelenia. Pre nás všetkých to bol veľký šok. Na dotyčných dôstojníkov bolo podané trestné oznámenie. Súd, ktorý sa tiahol až do novembra 1994, nakoniec všetkých obvinených oslobodil. Pplk. HANTÁK už v priebehu letných mesiacov požiadal o skončenie služobného pomeru a vrátil sa späť do Českej republiky, plk. STAVNÝ a plk. KOPÁČIK sa 30.11.1994 vrátili do svojich funkcií. A v takýchto zložitých podmienkach, v podstate bez velenia, začínal rok 1994. Na druhej strane je potrebné povedať, že z hľadiska budovania „architektúry“ spravodajských služieb a obzvlášť vojenských, bol to rozhodujúci rok. Urobili sa zásadne rozhodnutia, ktoré mali vplyv na ďalší rozvoj Vojenského spravodajstva V SR.

2. etapa – Boj o základnú štruktúru a systém spravodajského zabezpečenia SR

Okrem toho, že v priebehu roku 1993 sa nám darilo plniť úlohy s výstavbou SpS VASR a VOS tak, ako bolo spomenuté vyššie, na druhom, celoštátnom „fronte“, sme museli bojovať tak povediac o svoju holú existenciu, pretože boli silné tlaky na pohltenie vojenského spravodajstva pod strechu SIS.

Už od samého začiatku roku 1993 sme sa snažili nadviazať úzke kontakty so SIS, v priebehu roku sa uskutočnilo niekoľko rokovaní so SIS (ešte v starom objekte). Slovenská informačná služba už od 21.1.1993 fungovala na základe Zákona NR SR č. 46/1993 Z.z. o Slovenskej informačnej službe a začali pracovať na Štatúte SIS, v ktorom mali byť vyriešené všetky tie otázky, ktoré nemohli byť publikované verejne.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky nebola ujasnená koncepcia budovania tajných služieb. V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že ani politické ani vojenské vedenie nemalo ujasnené, ako by mali spravodajské služby fungovať a aká by mala byť ich organizačná štruktúra. Jednotlivé politické strany, ale aj rôzne záujmové skupiny sa snažili získať kontrolu nad riadením tajných služieb vo všeobecnosti a aj kontrolu spravodajských informačných tokov. S odstupom času je možné konštatovať, že tento boj neskončil ani po 30 rokoch. Vo svojej podstate je to veľmi škodlivý jav, ktorý vzhľadom na štvorročné volebné obdobia prináša do riadiacich funkcií politických nominantov, prejavuje sa to v riadení tajných služieb, mnohokrát boli aj zneužitú pre ciele politických strán, zavádzajú sa nové, nie vždy vhodné prvky riadenia, nové úlohy, nové vedenie služieb – vo väčšine prípadov bez praktických skúseností a vzdelania v spravodajskej oblasti. Žiaľ musím konštatovať, že toto sa deje po celú dobu v SIS aj vo VS, polícii a ostatných silových zložkách. Rok 1993 bol z môjho pohľadu rozhodujúcim rokom na kreovanie systému spravodajského zabezpečenia Slovenskej republiky. Slovenská informačná služba podporovaná niektorými politickými kruhmi predovšetkým HZDS presadzovala názor, že v SR by mala byť jednotná „tajná služba“, ktorá by mala byť zastrešená riaditeľom SIS.

V priebehu roku 1993 sme absolvovali niekoľko spoločných rokovaní s predstaviteľmi SIS, ktoré sa dotýkali vzájomnej spolupráce, systému lustrácie, poskytovania užitočných informácií pre jednu alebo druhú stranu, využívania sledovačky SIS pre potreby SpS VASR a VOS atď. V tom nebol problém, našli sme vždy vzájomne výhodné riešenie, súčinnosť a spoluprácu, ale nedohodli sme sa na zásadnej otázke a tou bola organizačná štruktúra spravodajského zabezpečenia SR.

Základný problém spočíval v tom, že vedúci funkcionári SIS a predpokladám aj s požehnaním predstaviteľov politických kruhov prezentovali na spoločných rokovaní názor, že bude vytvorená jedna „tajná služba“ v členení:

- Divízia zahraničného spravodajstva SIS
- Divízia vnútorného spravodajstva SIS
- Divízia materiálneho, finančného a technického zabezpečenia SIS
- Divízia vojenského spravodajstva

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

V priebehu roku 1993 SIS predložila na pripomienkovanie asi 5 návrhov Štatútu, žiaľ musím konštatovať, že zásadné pripomienky vojenskej spravodajskej komunity, vrátane „**Návrhu na komplexné riešenie informačného systému SR**“ neboli akceptované. Navrhované štatúty SIS vychádzali z pozície jednej spravodajskej služby Slovenskej republiky. Tým by sa bola vytvorila absolútna koncentrácia spravodajských informácií v jedinom orgáne štátnej správy, a to v jeho informačnom centre vo výhradnej právomoci riaditeľa SIS, ktorý by mal monopol na rozhodovanie o prideľovaní informácií.

Takýto informačný systém by nezabezpečoval objektivitu hodnotenia získaných informácií, ale naopak umožňoval by "tieňové" potvrdzovanie pravdivosti informácií získaných rôznymi zložkami spravodajských služieb centralizovaných v **jedinom spravodajskom orgáne**. Zároveň by sa zvyšovali riziká prenikania dezinformácií do informačného systému. Takýmto spôsobom by mohlo dochádzať ku kompromitácii, diskreditácii štátu a jeho vedúcich predstaviteľov, resp. vzniku vážnych politických a hospodárskych škôd pre Slovenskú republiku.

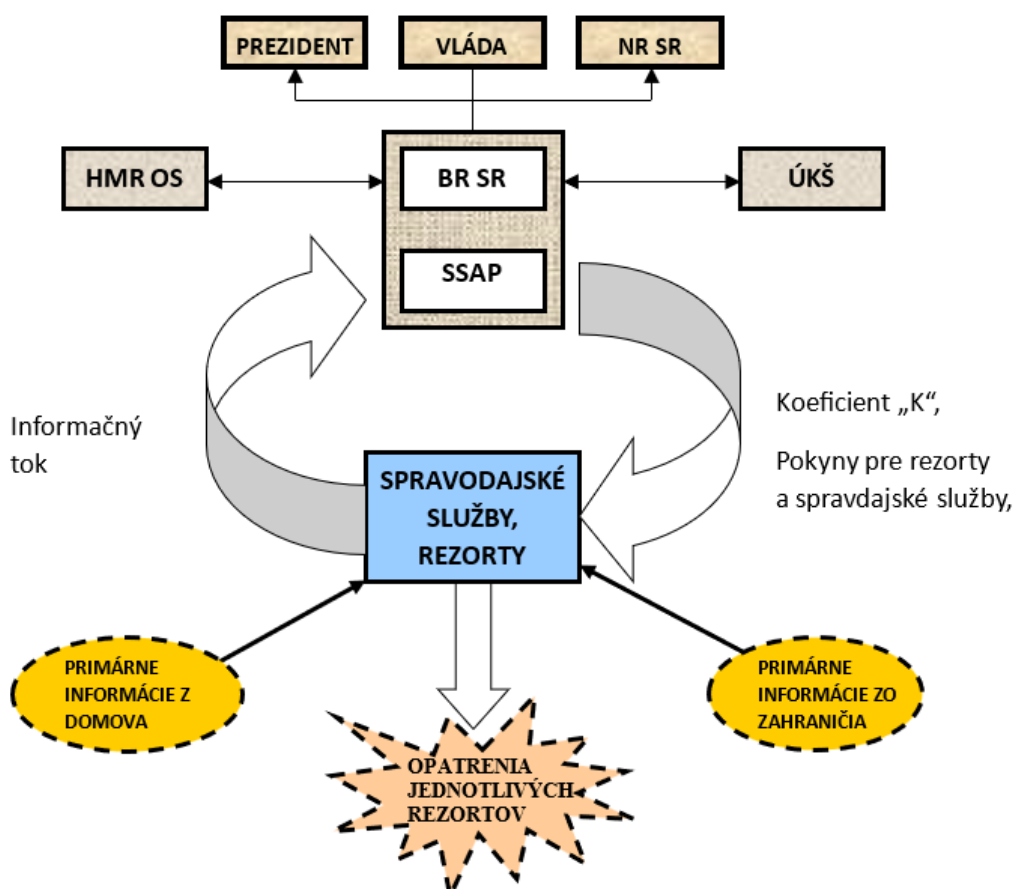
Riaditeľ SIS by podľa navrhovaného štatútu disponoval absolútnou personálnou právomocou aj nad príslušníkmi vojenského spravodajstva, mal možnosť sám rozhodovať o menovaní a odvolaní všetkých pracovníkov SIS. V Štatúte bola zodpovednosť za pripravenosť informačnej služby plniť úlohy v období brannej pohotovosti štátu a v čase vojnového konfliktu delegovaná riaditeľovi SIS. To absolútne nepripadalo do úvahy. Nevieť posúdiť, či takéto právomoci dané v Štatúte R SIS vychádzali z neznalosti vojenskej problematiky alebo či to bol zámer povedať by som „totálne“ ovládnuť aj ASR a riadenie štátu. Navyše, začlenením Spravodajskej správy ASR do organizačnej štruktúry SIS, by bol nepochybne prekročený aj rámec centralizácie spravodajských zložiek bývalej ČSSR pred 17.11.1989, čo bolo podrobené ostrej politickej kritike.

Zastával som názor, s ktorým sa stotožnilo aj vtedajšie velenie SpS VASR, že jednotlivé spravodajské zložky štátu musia **fungovať autonómne** na princípe vzájomnej koordinácie a súčinnosti s možnosťou priameho informovania príjemcov informačných výstupov, ale zároveň sa budú informačné výstupy sústreďovať v Národnom situačnom centre – nezávislom na spravodajských službách. V tej dobe som to pomenoval „Stredisko strategických analýz a prognóz“. Spoločnej streche so SIS sme sa v roku 1993 ubránili, NSITCEN nezávislé na spravodajských službách vytvorené nebolo, ale nebol akceptovaný ani návrh na komplexné riešenie informačného systému.

Prvú štúdiu „**Návrh na komplexné riešenie informačného systému SR**“ som vypracoval už vo februári 1993, druhú vylepšenú a podrobnejšiu v apríli 1993 a nakoniec podrobné rozpracovanie aj s návrhom na využitie princípov matematického modelovania pri analýze spravodajských informácií som prezentoval v mojej doktorandskej práci „Spravodajské zabezpečenie obrany a bezpečnosti SR“, ktorú som obhájil v roku 2005.

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

Z návrhu vyplývalo, že vrcholným orgánom, ktorý by určoval zameranie činnosti zložiek spravodajského informačného systému by mala byť Bezpečnostná rada SR, ktorá stanovuje prioritné úlohy spravodajského informačného systému najmä v oblasti spravodajského zabezpečenia koncepcie výstavby obranného a bezpečnostného systému Slovenskej republiky. Pre zabezpečenie činnosti BR SR by mal byť vytvorený samostatný orgán – výkonný sekretariát, ktorý by mal fungovať ako akýsi servisný bod pre predsedu BR a ďalších ústavných činiteľov vo vzťahu k zabezpečovaniu toku spravodajských informácií v oboch smeroch – k NSITCENU a späť k príjemcom informácií. Týmto riešením by sa vytvorili podmienky pre fungovanie BR SR ako orgánu štátnej správy zodpovedného za komplexnú prípravu štátu na obranu, bezpečnosť a na riešenie krízových situácií.

Obrázok 2 – Schematické znázornenie fungovania integrovaného informačného systému v prepojení na bezpečnostný systém SR

Legenda:

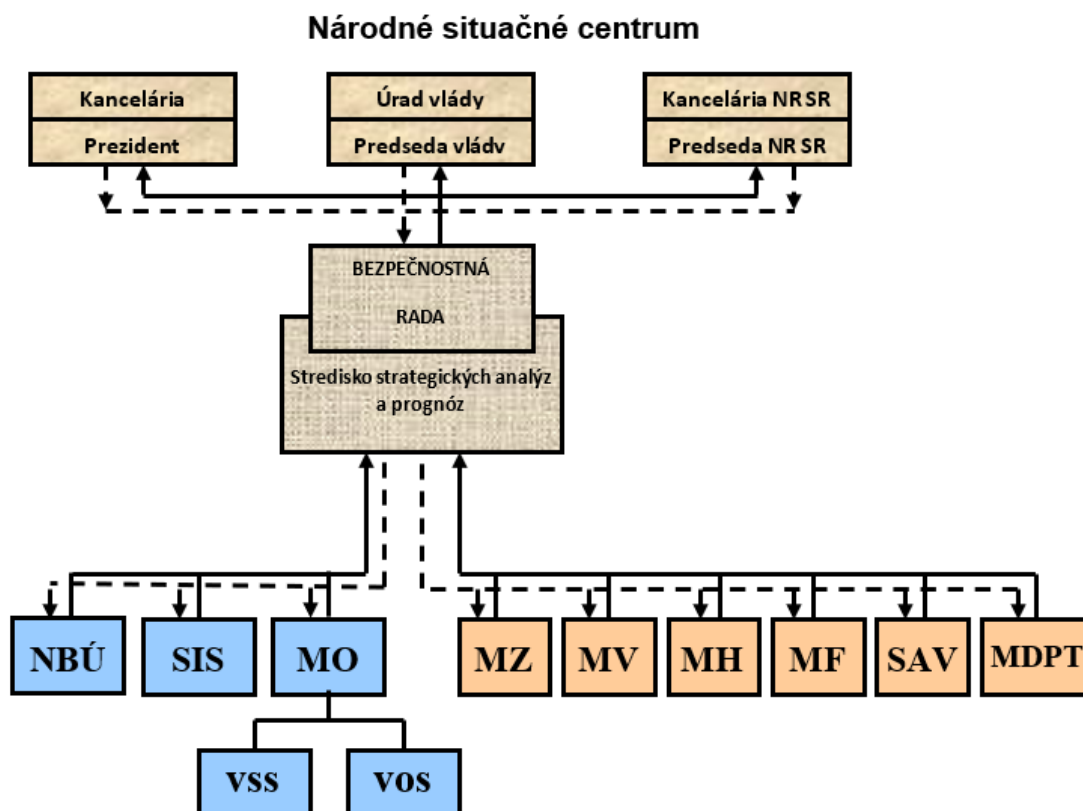
HMR OS – Hlavné miesto riadenia Ozbrojených síl SR

ÚKŠ – Ústredný krízový štáb

BR SR – Bezpečnostná rada SR

SSAP – Stredisko strategických analýz a prognóz (Národné situačné centrum)

Základným princípom informačného toku by mala byť priama informovanosť najvyšších ústavných a štátnych činiteľov (prezident, predseda NR, predseda vlády). Komplexnosť, operatívnosť a objektívnosť jednotlivých informácií v systéme informačného toku existujúcich spravodajských zložiek a iných štátnych inštitúcií by mal zabezpečiť na spravodajských zložkách nezávislý orgán, ktorý v plnom rozsahu zodpovedá za spracovanie informačných výstupov k najvyšším ústavným a štátnym činiteľom – Stredisko strategických analýz a prognóz – NSITCEN.

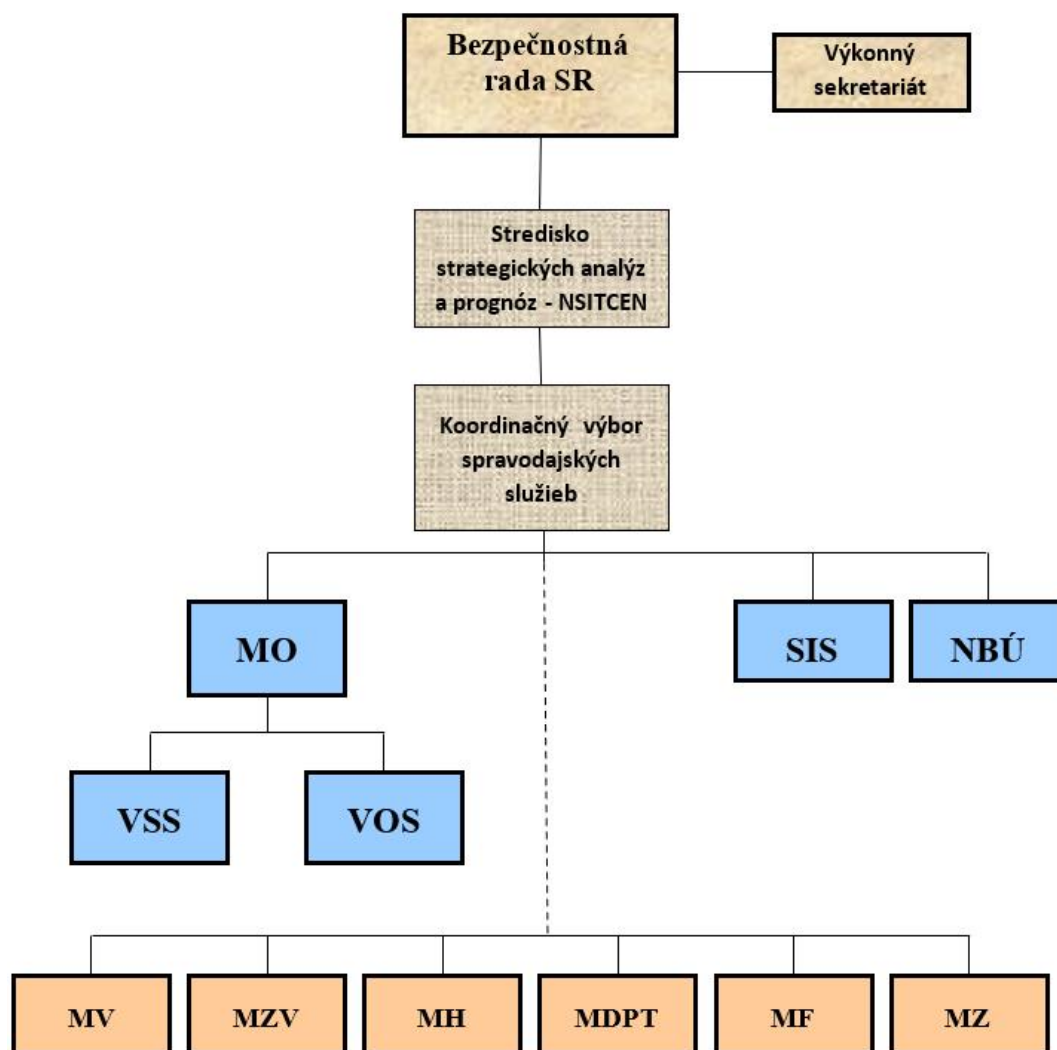
Obrázok 3 – Schematické znázornenie informačných tokov

V prípade vzniku krízovej situácie by dané pracovisko malo fungovať ako základný a najdôležitejší pilier vyhodnocovania informácií súvisiacich so vznikom krízovej situácie.

Na koordináciu riadenia činnosti všetkých spravodajských zložiek štátu som navrhoval vytvorenie „Koordinačného výboru“, ktorý by bol tvorený z príslušných riaditeľov jednotlivých spravodajských služieb a zástupcov vybraných ministerstiev pozývaných na rokovanie výboru podľa potreby a vzniknutej situácie.

Úlohy bezpečnostnej rady SR, Národnej rady SR, prezidenta a vlády by mali byť prostredníctvom Koordinačného výboru spravodajských služieb rozpracovávané a plnené jednotlivými zložkami spravodajského informačného systému. Na čele koordinačného výboru spravodajských služieb by mal byť predseda výboru –

podpredseda vlády pre bezpečnostné otázky alebo minister bez portfēju zodpovedný predsedovi vlády za koordináciu činnosti spravodajských služieb.

Obrázok 4 – Koordinačný výbor spravodajských služieb

Ďalej by stálymi členmi koordinačného výboru mali byť riaditeľ SIS, riaditeľ Vojenskej spravodajskej služby, riaditeľ Vojenského obranného spravodajstva, riaditeľ Národného bezpečnostného úradu a riaditeľ Strediska strategických analýz a prognóz – Národného situačného centra (NSITCEN).

Mnohé veci sa z tohto návrhu zrealizovali, síce v pozmenenej podobe, ale predsa. Bol prijatý zákon o Bezpečnostnej rade, vznikol aj Výbor na koordináciu činnosti spravodajských služieb, a nakoniec po 20 rokoch vzniklo aj Národné bezpečnostné analytické centrum (NBAC) z iniciatívy SIS, ktoré je v organizačnej štruktúre SIS a teda aj v priamom riadení SIS. Takže môžem povedať, že nakoniec SIS docielila to, o čo sa usilovala v roku 1993. Vojenské spravodajstvo síce ostalo samostatné, ale informačné toky idú do analytického centra SIS, ktoré je navyše pomenované „Národné“.

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

Argumentácia nás vojakov pri rokovaní so SIS vychádzala jednak z potrieb armády, a to bol hlavný dôvod prečo sme nemohli súhlasiť s „jednou strechou“, na vrchole ktorej by sedel riaditeľ SIS, ale aj vo všeobecnosti zo základných princípov budovania organizačných štruktúr tajných služieb v demokratických štátoch. Po všetkom tom, čo sa za 30 rokov u SIS, ale aj VS udialo, a čo sa deje aj dnes, môžem len povedať „vdaka BOHU“, že sme ten nápor ustáli, možno by to bolo ešte horšie. Proti „spoločnej streche“ SIS a vojenského spravodajstva bol minister obrany gen. Ing. Imrich ANDREJČÁK aj gen por. Ing. Július HUMAJ, v tej dobe veliteľ VASR.

Velenie Armády SR z hľadiska potrieb hodnotenia situácie, rozhodovania a velenia vojskám ako v mieri, tak obzvlášť v prípade brannej pohotovosti štátu nevyhnutne potrebuje priame, objektívne, ucelené, včasné a preverené spravodajské informácie ofenzívneho a defenzívneho charakteru. Za týmto účelom je celá organizačná štruktúra armády vytvorená tak, aby boli spravodajsky pokryté všetky stupne velenia, k čomu sú vytvorené jednotlivé druhy prieskumu.

Názorový rozpor v organizačnej štruktúre spravodajských služieb medzi „vojakmi“ a SIS nakoniec pomohol vyriešiť vtedajší premiér JUDr. Vladimír MEČIAR, ktorý zvolal v septembri 1993 (presný dátum si nepamätám) rokovanie predstaviteľov spravodajskej komunity do vládnej vily v Trenčianskych Tepliciach. Za SIS sa rokovania zúčastnili v tej dobe plk. JUDr. MITRO (kpt. BARTA?). Za VOS plk. Ing. Juraj RATKOVSKÝ a za SpS plk. Ing. František STAVNÝ, pplk. Ing. Ladislav HANTÁK a plk. Ing. Ján SOVJAK, za MZV SR minister JUDr. Jozef MORAVČÍK, jeho asistent JUDr. Miroslav LAJČÁK a ako expert na spravodajské služby bol pozvaný JUDr. Ladislav PITNER, CSc.. SIS mala bližší prístup k premiérovi a mala teda aj možnosť premiéra viac ovplyvňovať a prezentovať mu názor o vytvorení jednej tajnej služby, teda civilnej aj vojenskej pod strechou SIS. Nie som schopný posúdiť, či tento zámer jednej strechy vyšiel zo strany SIS alebo politických kruhov. Premiér Mečiar sa stotožnil s návrhom na vytvorenie jednej tajnej služby pod vedením SIS a takýto návrh odprezentoval aj s nákresom štruktúr na tabuli v priebehu rokovania.

Z poverenia vojenskej komunity som následne k danej problematike vystúpil ja. Zotrel som z tabule nákres štruktúry pána premiéra a postupne som začal kresliť a vysvetľovať celú veľkú organizačnú schému spravodajského zabezpečenia obrany a bezpečnosti Slovenskej republiky v dobe mieru, v dobe zvýšeného napätia a v dobe vojnového stavu. Z mojej prezentácie vyplynulo, že ozbrojené sily nemôžu ostať bez spravodajského a kontrarozviedneho zabezpečenia, pretože je to dôležitý prvok aj z hľadiska uvádzania ozbrojených síl do vyšších stupňov bojovej pohotovosti a operačného rozvíjania vojsk, čo by v prípade, ak by ASR nemala vlastné spravodajské prostriedky, mohlo viesť k vážnym problémom aj k bezprostrednému ohrozeniu bezpečnosti SR.

Vysvetlil som, že systém spravodajského zabezpečenia Armády SR je treba chápať ako komplex spravodajských činností, ktoré sa navzájom dopĺňajú. Ide o

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

vzdušný, rádiotechnický, rádiový prieskum, REB, agentúrny, hĺbkový prieskum, delostrelecký, ženijný, chemický, vševojskový prieskum atď. Spravodajské pokrytie potrieb armády je zaisťované špeciálnymi spravodajskými zložkami a spravodajskými zložkami jednotlivých druhov vojsk, ktoré vzhľadom k tomu, že sú pod jednotným velením sa navzájom dopĺňujú a vytvárajú ucelený komplex spravodajského zabezpečenia, napr. poznatky získané rádiovým prieskumom môžu byť overené leteckým prieskumom doplnené vizuálnym pozorovaním na mieste apod.

Plnenie úloh armády za brannej pohotovosti štátu obzvlášť vyžaduje podriadenie spravodajských zložiek vojenského charakteru orgánom velenia Armády SR. Vychádza to z celého existujúceho a prevereného systému uvádzania vojsk do vyšších stupňov bojovej pohotovosti, čo sa obvykle realizuje práve na základe informácií vojenského spravodajstva.

Premiér počúval a po mojej prezentácii povedal: „**Áno pán plukovník, to čo hovoríte má logiku**“. Nám vojakom spadol po týchto slovách veľký kameň zo srdca a začali sme dúfať, že sa predsa len podarí zmeniť zámer SIS vytvoriť jednu tajnú službu. V tomto smere je potrebné konštatovať, že premiér MEČIAR sa v danom prípade prejavil ako človek s dobrým úsudkom a racionálnym myslením. Akceptoval aj iný názor, než bol ten jeho, ktorý mu možno viac-menej vnútili príslušníci SIS, eventuálne aj iné politické alebo záujmové skupiny. Nevieť posúdiť, kto bol iniciátorom myšlienky jednej strechy. Pre nás bola partnerom SIS, ktorá takýto názor prezentovala a zapracovala ho aj do navrhovaného Štatútu. Na základe mojej približne pol hodinovej prezentácie premiér rozhodol, že spravodajské zložky ASR ostanú samostatné pod ministerstvom obrany. Od tej chvíle sa úsilie SIS o začlenenie zložiek VS do spoločnej štruktúry SIS viackrát neopakovalo.

Pokladám to za zlomový bod pri vytváraní organizačnej štruktúry spravodajského systému Slovenskej republiky. Som rád, že som bol pri tom, že v záujme dobrej veci som našiel dostatok odvahy a oponoval som premiérovi Mečiarovi v jeho názore a vízii ako bude koncipovaný celý systém spravodajského zabezpečenia Slovenskej republiky. Vybojovali sme si miesto v štruktúre ozbrojených síl, v tej dobe síce ešte stále v štruktúre Veliteľstva armády SR, ale bol to významný krok k ďalšiemu posunu smerom k podriadenosti SpS pod ministra obrany. VOS už v tej dobe bolo riadené ministrom obrany.

Rozhodnutie premiéra o budovaní vojenského spravodajstva v rámci armádnych štruktúr malo pozitívny vplyv aj na ďalšie obdobie činnosti, aj keď ešte v tej dobe SpS VASR nemala vlastný zákon a spravodajské úlohy plnila na základe zákona NRSR č. 3/1993 Z.z. zo 16. decembra 1992 o zriadení Armády SR.

Vyriešením tohto kardinálneho problému vojenské spravodajstvo vytvorilo dobré podmienky na rozvíjanie ďalších aktivít na etablovanie sa v rámci štátneho spravodajského systému. Postupne bola budovaná a personálne dopĺňovaná štruktúra SpS, boli vytvorené základné mechanizmy riadenia a spracované základné

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

dokumenty činnosti a výstavby SpS. Svoju činnosť začalo oddelenie operačného a strategického agentúrneho prieskumu, začali sa vykonávať prieskumné cesty do záujmových priestorov a v činnosti pokračoval aj elektronický prieskum a (REB).

Z pohľadu vojakov to bolo veľké víťazstvo, pretože tento krok umožnil prijímanie ďalších nevyhnutných opatrení na plnohodnotné etablovanie sa vojenského spravodajstva v systéme spravodajského zabezpečenia SR. Postupne začali dozrievať riešenia aj v oblasti legislatívy, upúšťalo sa od názoru novelizácie zákona č. 46/1993 o SIS tak, aby bol využiteľný aj pre potreby VS a viac sme začali diskutovať o vypracovaní samostatného zákona o Vojenskom spravodajstve.

3. etapa – Legislatíva a Vojenské spravodajstvo od roku 1994

V marci 1994 bola vláde Vladimíra MEČIARA vyslovená v NR SR nedôvera a od 15.3.1994 nastúpila dočasná vláda Jozefa MORAVČÍKA, ministrom obrany sa stal PhDr. Pavol KANIS, CSc.

Vyriešenie organizačno-inštitucionálneho usporiadania spravodajskej komunity Slovenskej republiky vytvorilo predpoklady na legislatívne riešenie postavenia vojenských spravodajských služieb. Poslanec NR SR JUDr. Eduard BARANYI sa podujal podať v NR SR poslanecký návrh zákona o vojenskom spravodajstve. Toto vyústilo do začlenenia návrhu zákona o Vojenskom spravodajstve do plánu legislatívnych úloh vlády SR na rok 1994.

Minister obrany SR PhDr. Pavol KANIS CSc. dňa 24. marca 1994 (2 týždne po nástupe do funkcie) poveril plk. Ing. Juraja RATKOVSKÉHO a plk. Ing. Jána SOVJAKA vytvorením pracovnej skupiny a vypracovaním návrhu zákona o Vojenskom spravodajstve. Za HÚ VOS viedol pracovnú komisiu plk. Ing. Anton STROHNER (zástupca riaditeľa), za SpS VASR viedol pracovnú skupinu plk. Ing. Ján SOVJAK, za legislatívne oddelenie MO SR plk. JUDr. Tibor ČAMAJ, o. p. JUDr. Karol POSLUCH, za prezidentskú kanceláriu plk. JUDr. Tibor ČULÁK a za Úrad vlády plk. JUDr. Ján MIKULEC z Rady obrany štátu (ROŠ). Výborná spolupráca bola s plk. Ing. Antonom STHRNEROM (zástupca RVOS), s ktorým som riešil zásadne odborné otázky zákona tak, aby zákon pokrýval potreby VOS a VSS. Zákon bol niekoľko krát novelizovaný, ale platil až do minulého roku 31.1.2023, teda skoro 30 rokov.

Armáda SR bola vytvorená podľa zákona NRSR č. 3/1993 Z.z. zo 16. 12. 1992, účinného od 1.1.1993, podľa ktorého „Armádu tvoria vojenské útvary a zariadenia umiestnené na území SR“. V zákone nie je zmienka ani o veliteľstve ASR, ani o Vojenskom spravodajstve.

Pretože zákon NRSR č. 3/1993 Z.z. neriešil právne postavenie Vojenského spravodajstva, bolo potrebné legalizovať činnosť Vojenského spravodajstva S samostatným zákonom. Pracovná skupina pracovala veľmi intenzívne, povedal by

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

som, že návrh zákona bol vypracovaný v priebehu týždňa. Po ukončení legislatívneho procesu zákon predložil do parlamentu vtedajší minister obrany SR PhDr. Pavol KANIS CSc.. Spolu s ministrom obrany sa rokovania v NR SR zúčastnili plk. STROHNER a plk. SOVJAK ako odborní poradcovia pri formulovaní odpovedi v rozprave k návrhu zákona.

NR SR dňa 30. júna 1994 schválila zákon č. 198/1994 Z.z. o Vojenskom spravodajstve. Zákon vymedzil postavenie, úlohy, kompetencie a zodpovednosť Vojenského spravodajstva. V zákone bolo ustanovené, že „Vojenské spravodajstvo riadi a za jeho činnosť zodpovedá minister, ktorý vymenúva a odvoláva riaditeľov vojenského obranného spravodajstva a vojenskej spravodajskej služby.“

Vzhľadom na to, že prijatie zákona č. 198/1994 bolo pomerne veľkým zásahom aj do organizačnej štruktúry Armády SR, SpS VASR bola premenovaná na Vojenskú spravodajskú službu, bola začlenená do organizačnej štruktúry MO SR a priamo podriadená ministrovi obrany SR, bolo potrebné vykonať aj novelu zákona NRSR č. 3/1993 Z.z o zriadení Armády Slovenskej republiky.

Nasledovala novela zákona NRSR č. 3/1993 Z.z o zriadení Armády Slovenskej republiky platná od 30.9.1994, v ktorej bolo zadefinované, že „Armádu tvoria jednotlivé druhy vojsk, Vojenská polícia, **Vojenské spravodajstvo**, vojenské správ. Každá y a vojenské zariadenia umiestnené na území Slovenskej republiky. Základné druhy vojsk armády sú pozemné vojsko, letectvo a protivzdušná obrana.“; „Armáda sa organizačne člení na **Generálny štáb** a ostatné orgány velenia, vojenské zväzky, útvary a zariadenia. Generálny štáb je najvyšším orgánom velenia armády.“ „Postavenie a úlohy Vojenskej polície a Vojenského spravodajstva upravujú osobitné zákony.“

Veliteľstvo ASR bolo po prijatí novely zákona 3/1993 reorganizované na Generálny štáb ako najvyšší orgán velenia armády. Náčelnikom GŠ ASR bol menovaný genplk. Ing. Jozef TUCHYŇA. SpS VASR bola rozdelená na Správu operačného prieskumu a na VSS. Dôvodom tohto riešenia bol stav, že v štruktúrach Operačného prieskumu (elektronický, REB atď. slúžilo v tej dobe ešte veľa vojakov základnej služby, kdežto zakrytá časť SpS VASR bola už 100% postavená na profesionálnych vojakoch a štátnych zamestnancoch. Správa operačného prieskumu bola z týchto dôvodov začlenená do štruktúry GŠ. VSS podľa zákona bola už súčasťou MO SR, ale reorganizácia MO SR ešte nebola uskutočnená čo spôsobilo, že VSS už nebola na tabuľkách GŠ, ale ešte nebola zaradená na tabuľky MO. V tejto súvislosti došlo k paradoxnej situácii, že VSS sa ocitla „bezprizorná“ a nemal kto zabezpečiť výplaty. Oslovil som náčelníka GŠ, ktorý viac menej s nevoľou prijal na určitú dobu na záložné tabuľky späť VSS do stavu Generálneho štábu, aby príslušníci VSS mohli dostať výplaty.

Až v zákone NRSR č. 166/1995 Z.z. z 13.7.1995, ktorým sa zmenil a dopĺňal zákon NR SR č. 3/1993 Z.z. o zriadení Armády Slovenskej republiky bolo stanovené, že „Armáda sa organizačne člení na Generálny štáb Armády Slovenskej republiky, na vojenské zväzy, vojenské zväzky, vojenské útvary, vojenské jednotky, vojenské

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

zariadenia, Vojenskú políciu, Vojenské spravodajstvo a na vojenské správy.“; „Postavenie a úlohy Vojenskej polície a Vojenského spravodajstva upravujú osobitné zákony.“ Tým bol zavŕšený proces legislatívneho etablovania VSS a VOS v štruktúrach ASR a MO SR.

4. etapa – Reorganizácia Vojenského spravodajstva po prijatí zákona

V dobe, kedy už na základe pripravovaného zákona o Vojenskom spravodajstve bolo jasné, aký bude ďalší osud SpS VASR, mi Veliteľ ASR gen. por. Ing. Július HUMAJ v máji 1994 nariadil, aby som vypracoval analýzu dosiahnutých pozitívnych výsledkov a zistených nedostatkov v činnosti SpS od jej vzniku v januári 1993 do mája 1994 a navrhol novú organizačnú štruktúru. Toto nariadenie bolo do určitej miery vyvolané aj predbežnými závermi Inšpekcie MO SR a finančnej kontroly veliteľa VASR na Spravodajskej správe. Nebudem podrobne rozoberať výsledky vykonanej analýzy, vo všeobecnosti je možné konštatovať, že organizačná štruktúra SpS VASR viac-menej v zmenšenej kocke kopírovala organizačnú štruktúru ZS/GŠ ČSA. Vedľa vertikálneho systému riadenia existovalo aj veľa nepotrebných horizontálnych prepojení predovšetkým na pracoviská MTZ, čo v konečnom dôsledku viedlo aj k zníženiu úrovne konšpirácie a utajenia činnosti operatívnych pracovísk. Navrhovaná nová štruktúra už zohľadňovala „filozofiu“ pripravovaného zákona a stala sa základným podkladom aj pri vypracovaní Štatútu VSS. Práce na Štatúte začali už po schválení zákona o Vojenskom spravodajstve v júni 1994. V počiatočnom štádiu prípravy Štatútu VSS sa uvažovalo o dvoch variantoch organizačnej štruktúry VSS. V prvom variante sa uvažovalo o začlení VSS do štruktúr GŠ/OS SR a v druhej so začlenením VSS do štruktúr MO SR.

So získavaním nových poznatkov o rozhodovacích právomociach v rámci rezortu obrany som postupne prichádzal k názoru, že rozhodujúcu úlohu pri riadení rezortu obrany zohráva minister obrany a preto on by mal byť ten, kto bude riadiť VSS. Podobný názor na organizačné začlenenie VSS do štruktúr MO SR mal aj vtedajší minister dočasnej vlády PhDr. Pavol KANIS, CSc. Finálna verzia Štatútu VSS, ktorá bola predložená na schválenie do vlády SR bola spracovaná už len vo verzii začlenenia do štruktúr MO SR. Aj keď zákon vstúpil do účinnosti už dňa 9.8.1994, Štatút VSS bol v letnom období predvolebného politického marazmu odložený bokom a dočasná vláda Jozefa MORAVČÍKA ho schválila až na úplnom konci svojho mandátu v decembri 1994. Podobný osud sa týkal aj Štatútu Vojenského obranného spravodajstva.

Štruktúra SpS v podmienkach Armády SR bola viac-menej identická so štruktúrou ZS GŠ ČSLA. V podmienkach ČSFR mal náčelník GŠ oveľa väčšie právomoci a československá armáda mala byť súčasťou západného frontu. Postavenie VASR bolo iné než postavenie GŠ ČSA. Po zhodnotení všetkých skutočností sme dospeli k záveru, že najlepším riešením na zabezpečenie ďalšieho

XV. medzinárodné sympóziium ABSD, Bratislava 11.9.2023

rozvoja VSS bude jej začlenenie priamo pod riadenie ministra obrany, podobne ako to bolo v prípade VOS.

Po prijatí zákona č. 198/1994 o Vojenskom spravodajstve, ako som už spomenul vyššie, sa začali práce na vypracovaní Štatútu Vojenského spravodajstva, ktorý bol schválený uznesením Vlády SR č.1198 z 12.decembra 1994 (deň pred ukončením vlády Jozefa MORAVČÍKA 13.12.1994). Štatút deklaroval, že **„Vojenské spravodajstvo sa člení na Vojenské obranné spravodajstvo a Vojenskú spravodajskú službu, ktoré sú organizované ako samostatné úrady ministerstva obrany“**. Žiaľ aj tu musím konštatovať, že neplatí už ani toto ustanovenie. Od 1.1.2013 boli Vojenská spravodajská služba a Vojenské obranné spravodajstvo zlúčené do jednej služby pod názvom Vojenské spravodajstvo. Pojem Vojenské spravodajstvo som navrhol ako všeobecný pojem pre VOS a VSS, aby sa nemuseli robiť dva zákony pre každú službu zvlášť. Nie som presvedčený, že toto zlúčenie dvoch služieb pod velenie jedného riaditeľa bolo šťastným riešením.

Dňa 30. novembra 1994 sa plk. Ing. STAVNÝ a plk. KOPÁČIK vrátili do svojich funkcií. Pplk. HANTÁK sa rozhodol nepokračovať v služobnom pomere, ostal v Českej republike a preto bol do funkcie zástupcu náčelníka VSS pre agentúrny úsek ustanovený plk. Kamil MACÁK. 13. decembra 1994 bol do funkcie ministra obrany menovaný Ing. Ján SITEK, ktorý v krátkej dobe poveril plk. Kamila MACÁKA úlohou vybudovať novú VSS v súlade so zákonom 198/1994 Z.z.. a Štatútom Vojenskej spravodajskej služby. Na tejto úlohe som spolupracoval s plk. MACÁKOM. V tej dobe sa dopracovala nová organizačná štruktúra VSS, v súlade so Štatútom VSS sa riešili tabuľkové počty, hodnoty pre jednotlivé funkcie a platové triedy.

Rozkazom MO SR č. 015/1994 z 3. decembra 1994 bola VSS dňom 1. februára 1995 začlenená do organizačnej štruktúry MO SR. K 1. februáru 1995 bol do funkcie riaditeľa VSS ustanovený plk. gšt. doc. Ing. Ján KÚTIK, CSc., prvý zástupca plk. Ing. Ján SOVJAK, so zodpovednosťou za agentúrnu činnosť, druhý zástupca plk. Mgr. Kamil MACÁK so zodpovednosťou za informačnú činnosť a agentúrno-technické zabezpečenie. Plk. Ing. Františkovi STAVNÉMU bola ponúknutá funkcia Pridelenca obrany v Poľsku, túto ponuku odmietol a požiadal o ukončenie služobného pomeru.

Vybojovali sme si nezávislosť od SIS, boli sme v priamej podriadenosti ministra obrany, mali sme vlastný zákon, Štatút, novú organizačnú štruktúru a schválené tabuľkové počty, ktoré boli prispôsobené reálnym bezpečnostným a kontrarozviednym podmienkam činnosti VSS ako modernej spravodajskej služby. VSS sa postupne etablovala v štruktúrach MO SR, otvárali sa nové úrady VLP a zvyšovala sa postupne aj informačná výslednosť. Od roku 1995 už pod novým vedením nastala nová etapa rozvoja VSS.

4. Záver

Začiatkom roku 2003 som po 32 ročnej službe vo vojenskej rozviedke podal žiadosť o ukončenie služobného pomeru a vo veku 52 rokov som odišiel nie z vlastnej

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

vôle do výslužby. Aj napriek tomu, ak by som sa mal znovu rozhodnúť, vybral by som si znovu povolanie spravodajského dôstojníka. Môžem povedať, že to nie je povolanie, ale poslanie **slúžiť verne svojej vlasti na fronte, ktorý nikdy nepozná obdobie mieru**. V tejto súvislosti by som chcel zdôrazniť, že práca v spravodajských službách je služba vlasti a nie žiadnej politickej strane. Žiaľ musím povedať, že v Slovenskej, ale aj v Českej republike sa deje v mnohých prípadoch pravý opak. Z vlastnej skúsenosti viem, že tí, ktorí sa nejakým spôsobom angažovali za nejaké politické tričko, sa dostali na vysoké riadiace posty, aj keď z odborného hľadiska na to nemali. Aby vynikali, tak sa obklopili odborne ešte menej zdatnými, a v konečnom dôsledku na to doplácajú len samotné spravodajské služby. Politický nominant je servilnejší, vie „prižmúriť oko“, vie podržať alebo pustiť informáciu, kedy treba.

Po celú dobu existencie SR beží politický boj o kontrolu nad spravodajskými službami a predovšetkým nad tokom informácií. Kladiem si niekedy otázku či námaha, odhodlanie, entuziazmus a nadšenie na vybudovanie novej, funkčnej spravodajskej služby stála za to, ak vidím, čo sa udialo v SIS aj VS za 30 rokov existencie samostatného štátu. V prvom rade sme vojaci a vždy sme slúžili vlasti. Bez vysokého stupňa vlastenectva služba v armáde, ale aj iných zložkách bezpečnostného systému štátu a obzvlášť v takej zložke ako je spravodajská služba, nie je možná. Bez zveličovania môžem povedať, že aj vďaka vojenským spravodajským službám na obidvoch stranách frontov v zložitom období studenej vojny sme toto obdobie prežili v mieri, bez „veľkej vojny“ medzi obidvoma táborami. Zabezpečenie bezpečnosti a mierového rozvoja vlasti je ten najlepší výsledok spravodajských služieb a diplomacie, ktorý vo svojej činnosti môžu dosiahnuť. A to by malo byť hlavnou prioritou.

Ďalšou významnou súčasťou činnosti spravodajských služieb je aj vzájomná spolupráca medzi rôznymi zahraničnými spravodajskými službami. Aj na základe vyššie uvedeného konštatovania, že činnosť spravodajských služieb nikdy nepozná obdobie mieru, treba mať pri vzájomnej spolupráci na pamäti, že **neexistujú spriatelené spravodajské služby. Existujú len spravodajské služby spriatelených štátov**. A v tom je veľký rozdiel.

Nie vždy adresáti informácií vedia s danými informáciami správne nakladať a využívať ich k prijímaniu optimálnych rozhodnutí. Na druhej strane nie vždy bolo tak, že spravodajská služba sa chovala čestne a zodpovedne. Rôzne kauzy jednotlivcov, a aj dnes sme toho svedkami, v konečnom dôsledku diskreditujú samotnú spravodajskú službu a dehonestujú poctivých a čestných príslušníkov. Nie je možné správy prikrášľovať, alebo vypracovávať podľa želania politického vedenia štátu. Za svoju celoživotnú prácu v spravodajskej službe som dospel k záveru, že **spravodajská služba, ktorá stratí schopnosť objektívne posudzovať spravodajskú situáciu a podlieha politickým tlakom, nemá právo na svoju existenciu**. Doplatili na to vždy jednotlivci, samotné spravodajské služby a v konečnom dôsledku aj ich materské štáty. Príkladov z minulosti je dosť a skončilo to s katastrofálnymi následkami. Preto zastávam názor, že NSITCEN musí byť

XV. medzinárodné sympóziu ABSD, Bratislava 11.9.2023

politicky aj spravodajsky nezávislé, vysoko špecializované analytické centrum štátu ako takého.

Na záver by som chcel poďakovať všetkým bývalým kolegom, ktorí sa v zložitých podmienkach po rozdelení ČSFR podieľali na budovaní SpS VASR a neskoršie VSS a svojimi spomienkami prispeli aj pri spracovaní tejto prezentácie. V januári 1993 sme prišli na „zelenú lúku“, na ktorej sme v priebehu 2-3 rokov položili dobré základy pre vybudovanie moderného a efektívneho Vojenského spravodajstva Slovenskej republiky. Žiaľ musím konštatovať, že dnes si na tých ľuďoch nikto ani nespomenie. Nuž aspoň takto. Vďaka Vám kolegovia za prácu.

Spracoval a napísal Ing. Ján Sovjak, PhD., plk. v.v., 4.9.2023